

TÁL GIZELLA: HÉTSZER NYOLC

Az elhatározás, hogy elköltözzünk Veszprémből, évek óta érlelődött bennünk. Nehezen éltünk, magányosak voltunk a városban. Anyám testvérei és a nagymamám is kifosztva, igen nagy szegénységben a Káli-medencében éltek. Elvette a tsz kis földescskéjükét, nagyanyám tehénkéjét is behajtották a közösbe. Apám, árva lévén, egy tapolcai unokatestvérével ápolhatott csak rokonai kapcsolatokat. Idős, gyermektelen asszony volt, Erdélyből származó férjével ők is úgy gondolták, nem lesznek anynyira egyedül, ha a közelükben élünk. Apám a mentőknél dolgozott, hamar talált munkát, gépkocsivezetőre Tapolcán is szükség volt, s egyszer csak egy üres lakás is adódott.

A búcsú számomra nem nyúlt túl hosszúúra, nem voltam óvodás, nemigen voltak pajtásaim, csak a város széli ház előtti nagy réttől és a kerttől volt nehéz megválnom. Ott töltöttem addigi pár évem mindennapjait, ismertem minden tücsköt, bogarat, virágot, gyomot, középen a két orgonabokrot, amelyek töveihez dugták el szüleink tavasszal a húsvéti ajándékokat, pár piros tojást, sztaniolpapírba csomagolt, nagy fülű grillázsnyulat, bátyámnak néhány ólomkatonát, nekem egyszer egy hatalmas, piros ruhás rongybabát. Attól kezdve elválaszthatatlan társam lett a ruhája színeről Piroskának keresztelt baba. A hónom alatt cipeltem naphosszat, megmutattam neki a hóvirágokat, az ibolyát, az árvácskákat, figyelmeztettem a bogáncsra, amelyben egyszer úgy meghemperegtem, hogy édesanyámnak le kellett vágni a hajamat, másképpen nem tudtam megszabadulni tőle. Egész nap babusgattam Piroskát, télen szánkón húztam a hóban, fejvesztve szaladtunk a konyhába a tavaszi, nyári esők, zivatarok elől, miközben állandóan beszéltem hozzá. Azt is megsúgtam neki egy este, holnap elköltözzünk innen. Egy másik városba.

A ponyvás tetejű teherautó már reggel hétkor odatolatott a ház elé, feneketlen étvággal nyelte el a szekrényeket, ágyakat, asztalokat, székeket, dobozokba csomagolt lábasokat, tányérokat, bögréket, lepedőkbe csavart ruhákat, egy csupor disznózsírt, darabka szalonnát, amit a nagymamától kaptunk, egy kiló kenyeret, hogy ne kelljen azonnal boltba szaladni, amikor megérkezünk. S még maradt hely ott fenn anyámnak és a színjeles elsős bizonyítványát kezében szorongató testvéremnek is. Apám, kezemben Piroskával, ölébe vett a sofőr melletti ülésen.

A város szélén katonák, rendőrök álltak, azt hittem, hogy csak búcsút intenek nekünk, de az autó lassított, majd megállt. Egy vállán puskát tartó egyenruhás kikérdezett bennünket, kik vagyunk, hova megyünk. Belestek a csomagjainkba, egyikük kivette a kezemből a babát, mintha keresne valamit, végiglapogatta a lábától a feje búbjáig. Amikor végre visszakaptam, mintha piszkos lenne, a kezemmel leporoltgattam a ruháját. Alaposan áttanulmányoztak minden iratot, s addig nem engedtek tovább, amíg a tapolcai lakáskiutalási papírt nem látták. Az út során ez többször is megisméltődött, utoljára még Tapolca határában. El nem tudtuk képzelni, mire a sok igazoltatás, alig vártuk, hogy végre megérkezzünk. A szürke lakásokkal zsúfolt udvarban a csupa kíváncsi új szomszéd szinte bemutatkozás helyett egymás szavába vágva sorolta, Pesten tegnap kitört a forradalom, este még a Sztálin-szobrot is ledöntötték, ma reggel gyülekezési és kijárási tilalmat rendeltek el...

Ott álltunk a sárban, a letakart bútorok között, szemerkélő esőben. Nekem persze fogalmam sem volt, mi az a forradalom, Sztálinról is csak a rádióban hallottam, de borzasztó szerencsétlennek éreztem magam. Apám mindenesetre megtiltotta, hogy kilépjünk a kapun, ami tovább növelte bennem a szorongást, a bezártság érzetét. Szét se néztünk új otthonunkban, azonnal bekapcsoltuk a rádiót. Felcsendült az Egmont-nyitány, majd Nagy Imre miniszterelnök szólt a rádió hullámhosszán a nemzethez a vérontás elkerülését, a harcok beszüntetését kérve. Vérontás, Nagy Imre újra a miniszterelnök – ez már tényleg forradalom, vélekedett apám, de szüleim jobban hittek a Szabad Európa Rádióknak, arra csavarták a jó öreg Orion keresőgombját. S jobbára ott is maradt a következő két hét során. Hol öröm, hol szomorúság tükröződött az udvar népének arcán, attól függően, mit hallottak a hírekben, mit láttak az utcán, s főleg melyik oldalon álltak.

Anyám sokáig halogatta a kicsomagolást. Ha valami kellett, kihúzta a holmik közül. Egy éjszaka megértettem, miért. Amikor azt hitték, mi már alszunk, anyám azt mondta apámnak, menjünk el, amíg még nyitva vannak a határok. De apám maradni akart. „Itt hagynád öreg, beteg édesanyádat?” – vetette a szemére. „De mi lesz itt, ha nyakunkon maradnak a muszkák? Milyen jövő vár a gyerekekre?” – replikázott anyám. „Most már biztos semmi nem lesz úgy, ahogy eddig volt, semmi nem maradhat a régiben” – bizakodott apám. Amúgy is megrendült világom végleg összeomlott. Másnap el sem mozdultam anyám mellől, hátha mond valamit, hova megyünk. De nem hozta szóba, én meg nem buktattam le magam, mert arra már megtanítottak, hogy nem illik hallgatózni.

Mi aztán maradtunk, de az udvarban eggyel kevesebben lettünk. A szomszédból eltűnt egy húszéves fiú. Négygyerekes édesanyja sírva panaszkolta, napok óta semmi hír nagyobbik fiáról, becenevén Mucóról. Aztán néhány nappal később a bizonytalanságnál is jobban megrázta, amikor Mucó azt üzent a Szabad Európa Rádión keresztül, hogy úton van Ausztráliába. Édesanyja keservesen elsiratta, mintha csak megérezte volna, hogy soha többé nem ölelheti már át. Addig azt hittem, hogy a sírás csak a gyerekek privilégiuma, nem láttam még felnőtt embert sírni. Zavaromban én is hullattam a könnyeimet, nem ismertem a nagyfiút, így biztos nem őt sirattam, hanem inkább az elveszett, felhőtlen gyerekkoromat, amit örökre magába zárt a veszprémi kert és a rét.

*

Apám október 27-én ünneplőbe öltözött, temetésre ment. Majdnem kollégája lett Tóth Istvánnak, a forradalom egyetlen tapolcai halálos áldozatának. Október 25-én, este lőtték le a város határában, miközben teherautóval gyümölcsöt fuvarozott a környező falvakból. Naponta többször is fordult, majdnem ugyanannyiszor igazoltatták, míg nem azon a végzetes estén nem volt elég, hogy csak ismerősként intett az odavezényelt katonáknak, nem állt meg. Valószínűleg közben őrségváltás lehetett, és egyikük agyonlőtte. Óriási tömeg volt a temetésen, mesélte apám, gyászba borult az egész város. Nem tudtam igazán felfogni, hogy mit jelent meghalni, de

nagyon sajnáltam az apámnál nem sokkal fiatalabb, huszonöt éves gépkocsivezetőt, és végtelenül haragudtam a gyilkos katonára, annál is inkább, mert vagy ő, vagy valamelyik társa motozta meg Piroskát egy nappal korábban.

Apám naponta hozta a híreket: az épületekről leverték a címereket, a vörös csillagokat, megnyitották a börtön kapuit, a pártbizottság épületének ablakain kido-bálta és az utcán elégette a tüntető tömeg a vörös zászlókat, képeket, pártbrosúrákat, könyveket, ledöntötték, darabokra zúzták a temető bejáratánál emelt szovjet katonai emlékművet, vasutasok, AKÖV-ös dolgozók, gépkocsivezetők, tanárok, diákok és katonák tömege egyként állt a forradalom mellé. Elzavarták a kommunistákat, ávosokat, egyiküket, a KISKER igazgatóját kis híján meglincselték, egy bíróról meg úgy hírllett, a katolikus templom harangtornyában rejtőzött el.

*

Éppen nagyapám sírjára vittünk virágokat, gyertyákat november 1-jén, amikor hallottuk, hogy Nagy Imre bejelentette az ország semlegességét. „Nem volt hiába a sok »Ruszkik, haza!«” – mondta jelentősegteljesen apám anyámnak, aki jól értette a célzást, és a szokásosnál is szorosabban ölelte át az édesanyját.

Aztán november 4-én elszállt minden remény. Hajnali öt órakor a Szovjetunió által hatalomra emelt Kádár János vezette Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány nyílt levelet olvastatott be megalakulásáról az Ungvárról sugárzott rádióadásban. Egészen a rendszerváltásig úgy tudta a világ, hogy Szolnokról szolt az üzenet. Egy hatalmas márványtábla hirdette csupa nagybetűkkel a hazugságot a „forradalmi munkás-paraszt kormány megalakulásának emlékére” a megyeházán a következő felirattal: „Történelmi tény, hogy a szorongatott Magyar Népköztársaság forradalmi erői 1956. november 4-én innen hirdették meg az ellentámadást a szocialista Magyarország győzelméért. /Kádár János/” Aztán húsz perccel később, majd többször megismételve, Nagy Imre drámai szózatát sugározta a Szabad Kossuth Rádió: „Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar kormányt. Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével.” A világ nem sietett a segítségünkre, az orosz medve eltaposta a rövid magyar szabadságot, 10 óra 7 perckor örökre elnémult a forradalom rádiója, a Szabad Kossuth Rádió is. Az Egmont-nyitány baljós előjelnek bizonyult, megismétlődött a XVI. századi németalföldi szabadsághős tragédiája.

A hideg, rossz hangulatú telet még kilátástalanabbá, szomorúbbá tették a le-tartóztatások. Apám nem győzte számba venni, hány munkatársát, ismerősét vitték el, zárták börtönbe.

Hiába jött a tavasz, a nyár, csupa fásult arc vett körül. A közeli Varjú vendéglő-ből még minden hétvégén átszűrődtek hozzánk a forradalom napjaiban megismert, slágerré vált dallamok, az *Oly távol, messze van hazám* és az *Ahogy lesz, úgy lesz*. Hi-ába tiltották be itthon mind a kettőt, a Szabad Európa Rádió továbbra is sugározta, és minden szombaton könnyezve elénekelte a közeli Varjú étterem közönsége is.

Számomra úgy lett, hogy szeptemberben elkezdődött az iskola, az agymosás. Piroska egyre többet üldögélt magában a fotelben, míg birkóztam a betűkkel, a számokkal. Apám segített agyamba vézni az egyszeregyet. Úton-útfélen kérdezgette:

– Mennyi hétszer nyolc?

Gondolkodóba estem.

– Mikor volt a forradalom? – próbált segíteni.

– 48.

– A másik?

– 56 – vágtam rá határozottan, mert otthon soha nem hangzott el az ellenforradalom szó. S ehhez tartottam magam akkor is, amikor később már én tanítottam a kisfiamat a hétszer nyolcra. '56 igazságára.

(A mű a *Mai szívekben 1956 forradalma* című pályázatra érkezett.)

